

BESZÉD SZABÓ SÁMUEL SIRKÖVE FELÁLLITÁSA ALKALMÁVAL GAGYBAN 1881. JUNIUS 19-ÉN. *)

„Elhervad a virág, kidől a búszke cser;
Mélység lesz a tető a tenger fenekén;
Nép lesz nagy nép felett s elvész óhatlanul...
S mind ez, oh Uram, a te akaratod!”

Az enyészettel szemben, vagy a sors üldözései között ennél tovább nem lehet menni. E gondolatnál: az úr tetszése ez, megáll az ember és újra kezdi a küzdelmet s folytatja, míg tart élete. Miért? Mert célja az étellel való küzdelem. E küzdelemben születnek az eszmék és ebben testesülnek meg. E küzdelem által hagy nyomot magáról mindenik nemzedék s ad irányt az utókornak. Így leszen tetteiben halhatatlan az ember.

Egy, küzdelmei által halhatatlanná lett embernek már rég nyugvó porainál állunk most. Ki volt ő? Egy ember, a ki 1756-ban Abrudbányán született és 1856-ban Gagyban meghalt. De nem volt oly közönséges ember, hogy róla ennyit tudni elég lenne. Ő száz évet élt! A természet időmérőjén ezer év csak egy ingalengés, szinte mint nekünk egy másodperc s száz év még kevesebb. Száz év kevés a végtelen idővel szemben, de sok, ha a rendes életkort tekintjük.

Ki volt ő? Egy ember, a kit hazája és vallásfelekezete, általában az emberiség szentebb ügyei lelkesítettek. A ki, hogy hasznos tagja lehessen egyházának s a nemzetnek érdemes napszámossa, külföldi egyetemeken saját költségén képezte magát majdnem három éven keresztül. 1790-ben februárban Bécsbe megyen s egy évi ottlét után Prágát, Drezdát, Berlint meglátogatva, ez utóbbi helyről gyalog Lipcsébe s onnan Göttingába; innen 1792-ben gyalog Jenába és Regensburgba s e nyár végén aztán hazajött a hazába.

Ma ily nagy utakat a gőz szárnyain tesznek az emberek! Őt a tudományok, ismeretek utáni vágy vitte s még csak meg sem fáradt, a mint Lázár István püspöknek írja abban az időben. S hogy mi célja volt, arról ezt írja: „a politikai statusról, vagy abban lévő közszolgálatról nem is gondolkodom, inkább, ha szolgálatom statusunknak kívántatni fog, tehetségemet annak és a közjónak előmozdítására fordítani el nem mulasztom.”

*) A néhai derék férfi iránti tiszteletből közöljük a hozzánk későn érkezt beszédet.

Ő saját alapján állott. Önálló, független, szent czélu és tiszta jellemű. Mint ilyen lépett egyháza szolgálatába s vette kezébe kereszturi oskolánk építését és vezetését 1796-ban. Ő volt az a szilárd mag, a mely körül tömörültek az erők ez iskola létesítésére nézve. 1794-ben megindult ugyan a mozgalom, hogy Kereszturon egy középiskola állíttassék fel, de lanyhán ment a dolog az ő megjelenéseig. A buzgóságot erre nézve ő fokozta, mint az egyik legfőbb tényező.

Szabó Sámuel építtető és igazgató tanár volt egy személyben. Kétféle kötelességet teljesített és mindkettőt emberül elvégezte Valóban, szerencsésnek mondhatjuk iskolánkat, hogy a kezdet nehézségeire emberét megkapta. Nekünk akkor, és azután is még hosszason ily emberekre volt szükségünk.

Az építés ideje már lejárt! Vajha a te erős akaratod, kitartásod és buzgóságod szelleme, itt a te poraidnál álló és ezután állandó utódaidat megszállaná, hogy építhessék felekezetünk és nemzetünk fiatalságát értelmileg s fektessék erre már most a fősulyt!

Ő saját alapján állott. A kik ezt nem akarták elismerni s másfelől azok is, a kik dicsőség, hir után vágyakoztak, csak úgy könnyedén, az iskola körül; a kiknek elvök, hitök, gondolatjuk e lehetett: t á n a t u d o m á n y n a k é l j e k ; a kik még csak saruja szija megoldására se lehettek volna méltók, az ilyenek között irigyei, ellenei támadtak.

1796-ban Lázár István püspöknek írja: „én hogy Statu-sunknak hozzám hajlandóságát megnyerjem, löbbet cselekedtem, mint más hozzám hasonló, feláldozván kevés vagyonomat is; azután is azt a törést választottam és állást, melyet senki tölem tudom azért nem irigyel, hogy maga álljon oda; mégis, mint hallom, éled az irigység titkos kovásza.“ 1811-ben pedig így ír: „csak látom én azt sajnoson, hogy én a miénk között az érdemlegionak tagjává nem leszek, bármint igyekezzem is magamat érdemesíteni; ám legyen, elég jutalom leszen nekem a belső megelégedés, hogy én közönségünknek szolgálak.“

Kedves volt pályatárs! Ügyed tisztázva van előttünk. Te az érdemlegio tagja vagy. Hogy az érdemlegio tagja vagy bizonyítja az, hogy kereszturi oskolánknál a minden ötödik évben tartatni szokott jóltévők emlékinnepele egyikeként, 13 évvel ezelőtt, a tárgya a te életed, munkásságod felemlégetése volt. Kicsinységem volt szerencsés feleleveníteni emlékedet s később aztán a „Keresztény Magvető“-ben *) is megörökíteni nevedet.

Kereszturi oskolánknál 16 évet, tordainál 17-et és a kolozsvárinál 2 évet szolgáltál. Összesen 35 évig voltál a tanári pályán. Iskolánk történelmében méltó helyet foglalasz el. Emlékedet hirdeti és örzi a kereszturi iskola. Te magad segítetted állítani ez emléket.

*) Lásd „K. Magvető“ IX. köt. 2-ik füz. 105—117. lap.

De emléked megvan, és él hálás és szerető leányod lelkében is, a ki sok oldalu ismereteidet csaknem örökölte. Tudományos miveltséggel bíró leányod az irántad való tiszteletnek tanujelét adta akkor is, a midőn évekkkel ezelőtt kereszturi iskolánkhoz, egy a te nevedet viselő ezer forintos alapítványt tett, hogy az egy tanári fizetés alapjául nője ki magát. Te örök életű vagy ez által is! Ez alapítvány jelzi azt a helyet, a hol te életedben áldásosan működöttél.

De emléket kívánt állítani arra nézve is, hogy az a hely, a hol a nemes porok nyugosznak, diszes emlékkövel jelöltesék. Imé az emlék! Rajta e felirással: „Egyházunk hű szolgája, Mikola Szabó Sámuel nyugszik itt. Emlékét örzi a kereszturi unitár. gymnasium, melynek létrejöttében buzgó fáradozó volt és fő tényező.” Itt áll, hogy hirdesse a hasznos és hosszas életnek emlékét, s a kegyeletes és hálás gyermek tettét s bizonyítsa azt, hogy sem leányában, sem a kereszturi iskolában nincsenek méltatlan, hálátlan utódai.

Tisztelettel jöttünk mi is e volt nagy emberünk sírjához, megtanulni azt, hogy a hasznos életnek, az igaz embernek emléke áldott s megtanítani az ifjuságot, iskolánk növendékeit az érdemesek tisztelésére és becsülésére.

„Csak törpe nép felelhet nagyságot,
Csak elfajult kor hős elődeket;
A lelkes eljár ősei sirlakához
S gyujt régi fénynél új szövétneket.“

Álmod legyen tovább is csendes e diszes kis közönség egyszerű temetőjében. S míg ama jobb hazában találkozunk, addig is Isten veled s Isten velünk.

SÁNDOR JÁNOS.